

KNJIŽEVNA POROČILA

SLOVENSKA DELA

Ivan Tavčar, Zbrani spisi. IV. zvezek. Uredil Ivan Prijatelj. V Ljubljani 1926. Izdala in založila «Tiskovna zadruga». XII + 512 strani. (Slovenski pisatelji.)

Ivan Prijatelj gradi Tavčarjevo pisateljsko osebnost od zgoraj navzdol. Prvemu, odnosno šestemu zvezku, ki prinaša Tavčarjevi najodličnejši povesti «Cvetje v jeseni» in «Visoško kroniko», ki sta obe potekli iz globokih umetniških instinktov pisatelja, odmikajočega se čezdalje bolj dnevu in njega borbam in spletkam ter pogrezajočega se vāse in v svojo in svojega rodu preteklost, je sledil široki koncept «Izza kongresa», osnutek za veliki zgodovinski roman, ki pa je ostal neizdelan, umetniško nepreživljen, prosto, ohlapno fabuliranje, fragmentaren mozaik slik, neenako vrednih, močnih in kakterističnih mestoma, a drugič spet plavajočih v plitvinah feljtona. Za stopnjo nižje nas povede pričujoči zvezek, ki obsega čudno literarno zmes. So strani v tem snopiču, ki razodevajo močnega oblikovatelja in tvorca, krepak, a nediscipliniran umetniški talent, še več pa je takih, ko je pisatelj uklepal svojo umetnost v galejo svojih osebnih politično-strankarskih gesel. Zvezek obsega romantično povest iz časa verskih bojov «Grajski pisar», ki nam po svoji tehniki predstavi Tavčarja iz njegovih mlajših let, politično satiro «4000», v boccacciovski ciklu spleteni niz lepih, močnih slik in karakteristik «V Zali», katerih umetniške vrline stoje čudno osamljene v tem zvezku, nadalje politično-strankarski pamflet «Izgubljeni Bog» in končno pesem v prozi «Pomlad».

Čas, v katerem so nastala ta dela, tako heterogena po svoji idejni strani kakor tudi po svoji umetniški vrednosti in nevrednosti, obsega dobo 1889. do 1900. To so najbolj kaotična leta Tavčarjevega pisateljevanja. Avtor je stal tedaj, kakor nam nazorno pripoveduje urednik v svojem uvodu, v osrčju političnih borb, ko se je dvoje protivnih si političnih naziranj borilo za uveljavljenje svojih načel. Svoj pisateljski poklic je avtor izvrševal samo mimogrede, v odmorih, nekako z levico, z desnico je gestikuliral na govorniški tribuni. Razumljivo je tedaj, da je v tem metežu njegov oblikujoči talent zamikala politična satira, kjer bi osmešil svoje politične nasprotnike v njih naziranjih in izlil svoje moralno ogorčenje na osebe, ki družijo svoj duhovni poklic z neduhovnim pohlepom po posvetni oblasti. Toda tam, kjer je Dostojevski napisal veličastnega in strašnega «Velikega inkvizitorja», to najglobokejšo, vse razumevajočo kritiko katolicizma, je Tavčar napisal satiro, ki po svojih višinah in globinah ne sega preko žurnala. Dasi ima pisatelj mnogo satiričnega daru, obilo izvrstnih domislekov, «4000» vendarle ni satira v pravem, umetniškem pomenu. Snov, ki jo obdeluje, mu ni zaživela, značaji in osebe so bolj persiflaža nekkih idej, nego po življenju karikirana in satirično gledana bitja. Dejanje, v katerem se gibljejo te nežive lutke, nima ozadja. Ljubljane bodočnosti — kolikā snov za pisatelja Tavčarjevega kova! — ne vidiš pred sabo. To je samo neko mistično mesto brez kontur. Avtorju, ki je bil v svojih netendenčnih spisih tako bogato obdarjen s fantazijo in tako iznajdljiv, je v tem delu domišljija popolnoma pošla. Čemu to? Po moji sodbi zategadelj, ker Tavčar te satire in pa feljtona «Izgubljeni Bog» ni pisal kot umetnik, temveč kot pristaš neke stranke. Pisatelj pa mora biti kot

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

umetnik vedno notranje prost; on je vedno nestrankarski, akonfesionalen, nadnacionalen. V isto kategorijo kot «4000» sodi «Izgubljeni Bog», le da je ta povest še bolj dnevno tendenčna in zato umetniško še manj vredna; edino s svojim vizionarnim koncem se dviga od nekih višin, vrednih Tavčarjevega peresa. Vrišč, ki ga je ta spis napravil svoj čas, nam je danes popolnoma nerazumljiv.

Obedve deli se močno približujeta polemičnim spisom, kakršni prav za prav ne sodijo v umetno slovstvo. Zato bi urednik storil bolje, ako bi jima odmeril poseben zvezek, ki bi ga izpopolnil še z raznimi članki in polemikami, ki so nastale ob letu 1900. Ti članki bi tudi najbolje komentirali in osvetlili postanek obeh političnih povesti, kakor osvetljujejo ti dve bolj Tavčarja politika nego Tavčarja umetnika.

Urednik se je najbrže zaradi pripovedne vsebine obeh spisov odločil, da ju izda skupno z «Grajskim pisarjem», «V Zali» in s «Pomladjo», ki so pristni otroci Tavčarjevega pripovednega duha. Obe prvi dve povesti sta ubrani na romantični tema: «Ljubezen nam je vsem v pogubo», vendar se je «V Zali» Tavčar, pristaš stare romantike, že močno približal moderni psihološki in karakterni noveli.

V uredniškem pogledu se tudi ta zvezek enakovredno druži s prejšnjimi Prijateljevimi izdajami Tavčarja in Jurčiča. Te izdaje so za Slovence naravnost klasični vzorci, kako naj se pisatelj tolmači na poljudno-znanstven način. Urednikova vestnost in natančnost pri komentiranju posameznih spisov je znana. Njegovi uvodi posameznim izdajam sečitajo kakor samostojni eseji. Tudi ugotovitve v uvodu pričujočega zvezka so podane točno in precizno. Deplacirano je po mojem mnenju poudarjanje v tem zvezku, da je bil Tavčar katolik, nekak liturgičen vernik. Čitatelj vsaj v tem zvezku za tako trditev ne najde pojasnila.

Fran Albrecht.

Dva prevoda iz grščine. 1. Euripides: Hippolytos. Tragedija v petih dejanjih. Prevel dr. Fran Bradač. Ljubljana. 1925. Založil prevajalec. 80 str.

V «Ljubljanskem Zvonu», 1924, str. 121., je dr. F. B(radač?) zaključil svoje zelo ugodno poročilo o Sovretovem prevodu Euripidovega «Bratskega spora» z domnevo, «da bi Euripides težko našel pri nas boljšega prevajalca, nego je Sovrè». Takrat je imel Bradač gotovo že kaj pripravljenega ali vsaj določenega za tekmovanje s Sovretom: še isto leto je objavil svoj prevod Euripidove «Medeje», lani pa «Hippolyta» — tega na svojo žalost v samozaložbi. Bridko je res, da najdejo pri nas mnogo šibkejši prevodi grških in latinskih klasikov prej založnika nego Sovretovi in Bradačevi, ki se po vestnosti, točnosti in umetniški ceni lahko merijo s prevodi samega Wilamowitza.

Mnogo tega, kar je dr. F. B. pohvalnega povedal o Sovretu kot prevajalcu v svojem poročilu o «Bratskem sporu» in že leto prej o «Kralju Oidipu», velja tudi o njem.

Že v «Medeji» je Bradač opustil Euripidovo karakteristiko, priporočivši Sovretovo v uvodu «Bratskega spora». Zato tudi tu ne črhne več o revolucionarnem in realističnem grškem tragiku, temveč poda le kratko, pregledno vsebinsko analizo te erotično-patološke tragedije, da olajša tako umevanje igre same. Ker je Hippolytova tragika bolj zunanja, globlja in zanimivejša pa Phaidrina, izvirajoča iz njenega značaja in njene narave, je jasno, da je zlasti za naše pojmovanje prav za prav Phaidra glavna oseba. Zato je na primer francoski tragik Racine svojo prepesnitev Euripidovega «Hippolyta»